

sokáig eleven marad. A helyi közösséget ez a tapasztalat tovább vezeti abba az együttműködésbe, aminek a hiánya eredményezi mindazt, amiről Ertsey Attila előadásában szól. Van és felmérhető az ökológiai egyensúlyvesztés, ezt nem nevezném azért katasztrófának, a szociális élet azonban annál inkább katasztrófális állapotban van. Mondhatjuk, hogy beteg. Ha a szociális életbe nem teszünk bele gyógyító impulzusokat, akkor nem lesz jövőnk. Ezt nem magunknak építjük, hanem az utánunk jövő generációknak kell azt a tapasztalatot átadni, hogy van értelme alkotómunkát folytatni, összeülni, nemcsak pénzért dolgozni, hanem ideáért is. Hogy legyenek ideáink, és ezek az ideák kapcsolatban legyenek azzal a magasabb világgal, aminek a megismerésére kell ösztönöznünk a fiataljainkat. Tehát önmagunk és a világ megismerése nélkül nem tud

megújulni társadalmunk. A kalákamozgalmom önmagában alakuló és fejlődő sorstörténettel rendelkezik, és a tájhoz, a Kárpát-medencéhez való tartozásnak is egy kimondott, nem propagált megnyilvánulása. Remélhetőleg jövőre vagy azt követően eljutunk Kárpátjára is. Idén nyáron történt, hogy éppen Marosvásárhelyre vittem az előadóinkat. A repülőtéren ott állt Pál István Szalonna. Kérdeztem, nem jön-e közénk, nekünk zenélni. Mondta, hogy nagyon fáradt, de szívesen látnak minket kalákába. Ez már régi álmunk, így reméljük, hogy összegyűjtünk annyi pénzt, municiót, hogy tudunk segíteni ott élő testvéreinknek, akik nehéz körülmények között őrzik a Kárpát-medence lelkét, szellemi összetartozásunk hitét.

Fűzépítő kalákák

A kalákák speciális formája a fűzépítő kaláka. Képeit nemcsak azért hoztuk ide, hogy a közös együttlétekre emlékezzünk, hanem azért is, hogy megmutathassuk, a fűzépítészet nemcsak a múlt, hanem a jövő szempontjából is fontos. Az élővel való építkezés elsősorban a tájépítészet feladata, viszont arra szeretnélek biztatni benneteket, hogy bátran, szabadon és vadul használjátok a

növényeket minden építés során. Ez az a terület, ahol a természet, az építészet és a művészet összetalálkozik. Ez az a hely, ahol nem kiszámítható a jövő, és ebben a kiszámíthatatlanságban olyan potenciál van, amit meg kell ragadni. Lehetőséget kell adni a tévedésre magunknak, és lehetőséget kell adni a természetnek arra, hogy az általunk megfogalmazott gondolatot, eszmét megpróbálja tovább alkotni. Így a legfontosabb üzenetem a számotokra, hogy alkossatok közösen a természettel.

„Mikó az Isten az embőrt megtörömtette, agyagból megformálta, majd neki támasztotta a sövénynek. De ki fonta a sövényt?”

A kalákák során három országban, 46 helyszínen 55 tábort szerveztünk, 617 tábort napot töltöttünk el. 7720 köbméter faanyagot, 1560 folyóméter kenderkötelet, 1128 mázsa fűzfaveszszőt, 1540 köbméter gyógyvizet, 6700 köbméter sört építettünk be. A kalákamozgalmomba beszerzett önkéntesek száma 2200 fő, a helyieket is beleértve majdnem 5000 fő volt. Ezt szorozzuk be kettővel, mindenkinek két keze van, és legalább négygel, mert mindenkinek van egy családja.

▲ Magyarkanizsa, 2016

ÉLŐ ÉPÍTÉSZEZET TOKAJ-HEGYALJÁN

Salamon Ferenc

▼ Disznókő-dűlő

A tokaji borászok szerint minden a szőlőben dől el, a préselés, szűrés, erjesztés csak segíti a fürtben lévő adottságokat megjeleníteni vagy elrontani a borban. A szőlő gyökere lekúszik akár 50 méter mélyre, levele a nap felé fordul, egyesíti magában Hegyalja jellemzőit: a talaj és a különféle kőzetek ásványi anyagait, a nap erejét, a tavaszi párában kialakuló botrytis gomba alakította aszúszemeket. A tokaji borban ezt a három, helyhez kötött esszenciát, a csak erre a tájra jellemző adottságokat akarják megjeleníteni, nem a messziről hozott divatokat. Minden erőfeszítés arra irányul, hogy a szőlőszemben sűrűsödő hegyaljai jellegzetesség a borban is benne maradjon. A technológia, a világtrendek is csak ezt a fő célt segítik.

A szőlőtöke összeköti az eget és a földet. Az építészet szerepe is ilyen egyszerű lenne Hegyalján: az itt megtalálható legmélyebb, legősibb kultúrát felfedezni, magas rangú szellemi szintre emelni, és megtüzdelni egy saját, emberi ízzel, mint a botrytis a szőlőszemet. Az építészeti trendek, a modernnek mondott életvitel csak annyira jelenik meg jó esetben egy házban, amennyire természetes, hogy nem teknőben mosunk, hanem mosógéppel.

„A régi korok emberei szólnak hozzánk a kúriákból, csűrőkből, az ő kezük nyomát látjuk a faragott kövekben, a lágy boltozatokban. Védjük és restauráljuk ezeket a házakat, mert ugyanolyan szenvedélyvel és jókedvvel építették azokat, mint ahogy mi kezdünk izgalmas tervezési feladatunkba. Ha nem becsüljük eleink munkáját, vajon a miénket becsülni fogja-e valaki a későbbi korokban? Új épületeinket is úgy szeretnénk megtervezni, hogy a magyar kultúra folyamatának szerves részei legyenek, hiszen tudjuk, hogy egyszerre vagyunk eleinknek a jövő, társainknak a jelen, és nem is oly sokára a múlt építészetét létrehozók.”

Bodonyi Csaba meghatározása szerint a modern építészet három ága egymás mellett létezik: organikus modern, regionalista modern, és internationalista modern. Az elmúlt több mint

harminc évből bemutatott épületek az első két kategóriát követik, művelik, a modern építészetnek – ne felejtjük el modernnek nevezni – organikus és regionalista ágát.

„Él az az építészeti gondolkodásmód, amely részben Frank Lloyd Wright szellemi inspirációja, részben Rudolf Steiner tevékenysége, és nagy részben pedig az öreg, szellemileg nagy hatalmú magyar nép impulzusa alapján született. (...)”

A szerves építészet nem hajlandó a gazdasági és katonapolitikai megfontolásokat magáévá tenni, hanem megkísérel egy tisztán emberi, egy természetes emberi történelmi tudatból kiindulni. Megpróbálja kiheverni azt a súlyos kudarcot, amelyet Európa átélt. Ebben a szerves építészeti gondolkodásban a nemzeti identitásból, az ősi történelemből, valamint egy optimista jövőképből indulunk ki. (...) Mi hiszünk ebben az

▲ Dobogó pincészet, Tokaj. Építész: Bodonyi Csaba

SALAMIN

Ferenc

▼ Juliet Victor borászat, Mád.
Építészet: Varga Csaba

építészetben, ebben a világfölfogásban. Hiszünk abban, hogy a természettel, az ősökkel, a sok ezer éves jelekkel, az állatokkal, a növényekkel és a magunk természetével együtt, homogén módon felelősséggel kell élnünk. Hiszünk abban, hogy ez az építészet az, amelyik képes átmenteni bennünket egy olyan időszakadékon, egy olyan mesterségesen kialakított emlékezetvesztés korszakán, amelyben igyekeznek egy Gólemhez hasonló informatikai és technológiai rendszeren keresztül az emberiséggel elfelejteni ősi misztériumait, eredetét és célját.”¹

„Szeretnénk olyan házakat létrehozni, amelyek a praktikus és anyagi szem-

pontokon túl az emberi lélek és szellem jólétét is szolgálják Szándékaink szerint ezt a kitágított funkciót követjük, amely az emberi gondolat és érzélem igényeit is teljesíteni kívánja egy épületben. Házaink ezért a hely szellemét idézik meg, gondolatokat, történeteket mesélnek el. Ha kell, puritánok, ha kell, bőbeszédűen formáltak, és reméljük, hogy jó bennük élni, dolgozni. Az építészet számunkra elsősorban a szellem konkrét megvalósulása és emberi kapcsolatok sokasága, történet, amely az első gondolattól az épületbe költözésig, és azután is tart.”¹ Tokaj-Hegyalján sok évtizedig a pusztulás, pusztítás volt jellemző. Még ma

is részben így van: a lógó vezetékű művekben, a patakok kibetonozásában, a fák kivágásában, a lebontott régi házakban, a szalagkorlátokban, a fejekben. Holott itt minden négyzetcentiméteren magas szintű, sűrű kultúra, építészeti kultúra, emberi jelenlét, és sok évszázados megdolgozottság tapasztalható. Az előadáson látható házakat a vakolat alól előbukkanó történetek, a rejtett építészet, a történelemből vágató lovasok inspirálják, és azok a nagyszerű emberi kapcsolatok, az építés drámája, mely borászok, polgármesterek, Hegyalja szellemét érző építetők, kőfaragók, ácsok, lakatosok, művezetők tevékenységében születik.

¹ Gerle János: *Makovecz Imre Műhelye. (Tervek, épületek, írások, interjúk)*, Mundus Egyetemi Kiadó, 1996

Patricius borászat, Bodrogkisfalud. Építészet: Salamin Ferenc

„A megtörtént, és ami megtörténhetett volna, együtt adják a jelenvalót. Felettünk rohog az ég a történelemből, a győzelemből, az érvényesülő hatalomból kimaradtak szervezőereje, a sokak által lebecsült és veszélyes mintha világa. Nem érezték Önök, hogy a »valóság«

árva? Nem érezték hiányosnak a »valóságot«? Nem hiányoznak a tévedők, a legyőzöttek az elismert világból? (...) Látnunk kell, hogy a »meglett« és a »nem lett meg« egyugyanazon lét két változata, amely mindig újra termelődik, a jelenben is; és szörnyű, hogy valami

megrontott részünk figyel csak a lehetett volna torznak látszó képeire, holott abból mint romlatlan szépségből és a fénytelen »valóságból« szövédi egygyé és érzékszervekkel észlelhetetlenné, láthatatlanná vagy nehezen láthatóvá az igaz, jelenlétünk egyetlen indoka. (...) Hogyan kerül az építészetbe, a tárgyakba, egyetlen helyre a megtörtént és a lehetett volna? Úgy, ahogy a gránit vagy bármely kristályos szerkezet nem elégzik meg az alaktalansággal, és növekedni szeretne, növény szeretne lenni, úgy az építészet is a köoszlopok fejezeit kilevelezve állítja a tetők alá. (...) Mikor a lehetetlen megérinti a formátlanságból kitörni vágyó anyagot, az az a hely, az architektúra maga, a lehetőségességek és a lehetett volna egyetlen helye. (...) Meglátom a csúnya szolgálarcokon a torzuláson át a nemeset, a megalázottságon át a méltóságot, a rossz testtartáson átlátva »a szép szál ember lehetett volna« képet, ebben az irizáló képben, itt egyesül az ember ösképe, szomorúszép életének igazi értelme. Ehhez a fontos látomáshoz szükségem van a győzelemre, a jelenlétre itt, ebben a világban, de jelenlétre a volna világában is. (...)

▲ Szilvás-fürdő, Mád. Építészet: Erhardt Gábor

¹ Gerle János: *Makovecz Imre Műhelye. (Tervek, épületek, írások, interjúk)*, Mundus Egyetemi Kiadó, 1996

▲ Kúria, Tarcis

A természet meg van bélyegezve és fertőzve általunk. Nincs olyan élő és látszólag élettelen polgára a természetnek, amely ne szeretne végre egyesülni a megváltott ember természetével. A fa lehetett volna ember, az állat lehetett volna ember, a Föld lehetne új Nap. A lehetett volna világ egyesül a meglett világgal, a világ határán felépített otthon védőfalai között.”

Hol vannak az elfelejtett mellékutcai nyári konyhák, az omladozó hátsó kerti csűrök, a sárba rakott kőfalak? A ház lehetne ember, a csűr lehetne ember, a fal lehetne közösség.

Legyünk őszinték! Tokaj-Hegyalja sem mentesül a személytelen intelligencia erőitől. Érezhető ez a bürokráciában, az építésügy bonyolításában, a házak formálásának elnagyolásában, a közbeszérések álságos rendszerében, a beruházásból elvont 30%-os külön járulékában, a megmondóemberek mindenhez értésében, a világörökségi koncepció és támogatás hiányában, a pályázati rendszerek életidegen papírgyártásában.

„A Nagy Személytelen maga a szó, a talaj, a környezet, belőlünk él, így könnyű önmagunkra ismerni benne s elfogadni, hiszen nincs személy, kitől meg kellene szabadulnunk, ő az Objektív Valóság, a Történelmi Szükségesség maga. Új, ismeretlen természettel állunk szemben, aki rejtezik előlünk, belénk építi finom érrendszerét, belőlünk építi hibátlan, vonzó alakját; felé fordulunk, míg benünk s hátunk megett ott áll, felejtve önmagát, saját természetünk, egész emberi fejlődésünk korszakos átalakulásainak alakjai, az élő és »holt« világ, elfeledve, megváltatlanul.”

Ez a szöveg Makovecz mesteremmel közös beszéd. Mint ahogy a gondolkodásunk, tevékenységünk – jó esetben – közös vele. Folyamatos párbeszéd, az inspiráció élete. Ahogy elnézlek benneteket, bennünket, ahogy gyengeségeinkre, mulasztásainkra gondolok, gonoszkodásainkra egymással szemben, látom, mert

▲ Szent Erzsébet-ház, Sárospatak. Építészet: Kovács Ágnes, Rudolf Mihály

▲ Úri Borok Pincészet és Kúria, Mád. Építészet: Salamin Miklós

léteznek, a lehetett volna társakat, a megtörténhetett volna Egyesülést. Fényes történet ez, Tokaj-Hegyalja, és Szövetségünk harminc éve. Ha nem így lenne, Imre miért kezdett volna velünk, a hozzá képest tehetségtelennel, gondolatnélküliekkel, a kishitűekkel. Ő látta bennünk a lehetett volna Salamint, a megtörténhetett volna Fábián-Rigót, a még-kibontakozhat Turit, a valami-lesz-belőle Erhardtot. Én is ezt látom, ezt a fényes társaságot, az egymás

életét, történetét alkotó embereket, a »van kivel beszélgetni az országban« volt vándorokat.

„Aztán meg fogunk halni, és nem olyan régen még nem léteztünk, és mi azzal, hogy meghalunk, elvonulunk, ez a világ elvonul, és egy napon már nem foguk tudni egymással soha többé találkozni, mert nem leszünk. Ha ezt egy gondolkodás vagy egy magatartás kiindulópontjaként hajlandók lennénk komolyan

▲ Lakóház, Bodrogkeresztúr. Építészet: Kovács Ágnes

▼ Vendégház, Mád. Építészet: Fábián Rigó Tamás

magunk elé tenni, akkor el kellene fogadnunk, hogy mi egy véges időben egyszeri csodaként léteztünk a világban, és ebből kiindulva van dolgunk ebben a világban. Sőt egymás számára és pótolhatatlanul egymás számára van valamilyen lehetőségünk. (...) Nekünk pont most, pont ebben az egyszeri és megmagyarázhatatlan létünkben van valami lehetőségünk. Én ezt tartom a legfontosabb kiindulópontnak. (...) Én nem vagyok folytatója senkinek, és engem nem folytathat senki. (...) Az emberiséget magamnak tekintem, én vagyok az emberiségnek egy gyűjtőpontja, amelyre magyarázatom nincs, nem is értem. Csak azt látom, hogy egy lángoló fáklya vagyok, amelyben benne van minden, ami csak látható a világon, és nekem ezzel kell tudnom kezdeni valamit.”

Egymás számára, és pótolhatatlanul egymás számára van valamilyen lehetőségünk. Nekünk pont most, pont ebben az egyszeri és megmagyarázhatatlan létünkben van valami lehetőségünk. Az emberiséget magunknak tekintjük, mi vagyunk az emberiségnek egy gyűjtőpontja, amelyre magyarázat nincs. Lángoló fáklyák vagyunk, melyekben benne van minden, ami csak látható a világon, és nekünk ezzel kell tudnunk kezdeni valamit.

KRISZTUS ELŐTTEM, KRISZTUS MÖGÖTTEM, KRISZTUS ALATTAM, KRISZTUS FÖLÖTTEM, KRISZTUS BENNEM. ÁLLJ ELÉM ÉS SEGÍTS, HOGY TOVÁBB TUDJAK LÉPNI!?

„Felöltözni és belehalni a megváltási koncepcióba, az nem stabil világnézetet jelent, hanem állandó drámát, amellyel az embernek a legegyszerűbb ösztönösséggel és kiszolgáltatottsággal kell szembenéznie.”

1 Gerle János: *Makovecz Imre Műhelye. [Tervek, épületek, íráskorok, interjúk]*, Mundus Egyetemi Kiadó, 1996
2 Ír imádság Makovecz Imre nyomán

THE 30TH ANNIVERSARY OF THE KÓS KÁROLY ASSOCIATION CONFERENCE

In a 2011 interview, Paolo Portoghesi, the first director of the Venice Biennale of Architecture, reflected upon the 1991 exhibition with the following words: *“In Hungary, the phenomenon of organic architecture was born, which astounded the world at the Venice Biennale of 1991. This new trend was completely unknown elsewhere in Europe. This is a very interesting way of incorporating Frank Lloyd Wright's and Alvar Aalto's organic architectural heritage into Rudolf Steiner's anthroposophy in order to validate the history of a place. Hungarian organic architecture came into contact with the local tradition; the couleur locale. It was a huge innovation that shed a different light on organic architecture and opened up new perspectives.”*

All presentations at the conference held on the occasion of the 30th anniversary of the founding of the Kós Károly Association were personal accounts of the past 30 years.